

TÜRKİYE'DE KOMÜNİZM KARŞITLIĞININ ÜNİVERSİTELERDEKİ İLK TEZAHÜRÜ: 1948 DİL TARİH VE COĞRAFYA FAKÜLTESİ OLAYLARI

THE FIRST APPEARANCE OF ANTI-COMMUNISM IN UNIVERSITIES IN TURKEY: EVENTS OF 1948 FACULTY OF LANGUAGE, HISTORY AND GEOGRAPHY

Öz

Türkiye'de komünizm karşıtlığının geçmişi, Osmanlı'nın son demlerini yaşadığı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Sosyalist düşüncenin Osmanlıdaki ilk teşekkülü sayılan Ameleperver Cemiyeti'nin 1876'dan sonra polis nizamnamesi gereğince kapatılmasından itibaren başlayıp, devletin yıkılması ve ardından Cumhuriyetin kuruluşuyla devam eden süreç boyunca komünizm karşıtlığı artarak devam etmiştir. Mustafa Kemal, Milli Mücadele dönemi ve sonrasında Sovyetlerle kurulan ilişkilere olumlu yaklaşırken, konu komünizme geldiğinde tamamen farklı düşünmüş ve bu ideolojiye açıkça tavır almıştır. Mustafa Kemal'den sonra yerine gelen diğer devlet adamları da onun bu komünizm karşıtı çizgisini devam ettirmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrası iki ülke arasında yaşanan gerginliklerin ardından Türkiye, Sovyetleri ve dolayısıyla komünizmi iç ve dış tehdit algısında ilk sıraya almıştır. Bu maksatla komünizm tehdidinin ülke içerisindeki gelişimini durdurmak ve mümkünse ortadan kaldırmak amacıyla ülke içinde siyasetin, basın ve halkın dâhil olduğu bir karşı harekât başlamıştır. Komünizmin en fazla gençler arasında taraftar bulması dolayısıyla komünizmden ve komünizm karşıtı hareketlerden etkilenen kurumların başında da üniversiteler gelmektedir. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin sol görüşlü öğretim üyelerinin önce öğrencilerle ardından üniversite yönetimi ve siyasi iktidarla yaşadıkları bu ideolojik çatışmalar Türk siyasetinin dönüm noktası sayılan 1940'lı yıllar boyunca gündemin önemli konuları arasında yer almıştır. Bu çalışmada uzun yıllardan beri Türk siyasetinde ve düşünce dünyasında var olmaya çalışan komünizm ideolojisinin üniversitedeki ilk tezahürü ve sonrasında akademi, siyaset ve basın üçgeninde yaşanan çatışmaların nedenleri ve sonuçları incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Komünizm, Anti-Komünizm, Milliyetçilik, Üniversite.

Abstract

The history of anti-communism in Turkey dates back to the second half of the 19th century, the last period of the Ottoman Empire. The Ameleperver Society, which is considered the first emergence of socialist thought in the Ottoman Empire, was closed in accordance with the police regulations after 1876. From this date onwards, the opposition to communism continued increasingly during the process that continued with the collapse of the state and then the establishment of the republic. While Mustafa Kemal approached the relations with the Soviets positively during and after the National Struggle, he thought completely differently when it came to communism and took a clear stand against this ideology. Other statesmen who succeeded Mustafa Kemal also continued this anti-communist attitude. After the tensions between the two countries after World War II, Turkey put the Soviets and communism in the first place in the perception of internal and external threats. Thus, in order to stop the development of the communist threat within the country and to eliminate

Mehmet KOCA*

* Dr., Bağımsız araştırmacı

E-posta/E-mail:
mehmetkoca4x4@gmail.com

Orcid: 0000-0002-1218-7007

Başvuru/Submitted: 07.01.2023

Kabul/Accepted: 03.03.2023

it if possible, a counter-operation started in the country, involving politics, the press, and the public. Universities were the first institution to be affected by communism and anti-communist movements, as communism found more supporters among the youth. These ideological conflicts experienced by the left-wing faculty members of the Ankara University Faculty of Language, History and Geography, first with the students and then with the university administration and political power, were among the important topics of the agenda throughout the 1940s. In this study, the first emergence of the communist ideology, which has been trying to exist in Turkish politics for many years, in the university, and then the causes and consequences of the conflicts in the triangle of academia, politics, and press have been tried to be revealed.

Keywords: Cold War, Communism, Anti-Communism, Nationalism, University.

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın cephe alanı genişleyip, savaşın şiddeti ve süresi artınca gerek Almanya gerekse İngiltere ve Rusya'nın başını çektiği Müttefik kuvvetler, birtakım siyasi ve maddi destek vaatleriyle Türkiye'yi kendi saflarında savaşa girmesi yönünde yoğun baskı altına almışlardır. Türkiye ise savaş süresince birtakım oyalama manevralarıyla bu savaşın dışında kalmayı kendi siyasetine uygun bulmuştur. Fakat ne Almanlar ne de müttefik devletler savaş süresince Türkiye'nin bu savaş dışı kalma politikasını değiştirme arzusundan vazgeçmemişlerdir. Almanya, 18 Haziran 1941 tarihinde imzaladığı Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasından sonra Türkiye'deki Türkçü/Turancı akımları desteklemek suretiyle Türk hükümetini kendi yanında savaşa girmesi yönünde harekete geçirmeye çalışmıştır (Yetkin, 2003:62-63; Ertekin, 2008:36). Bu Türkçü/Turancı çevreler Almanya'nın desteğini alarak Sovyet egemenliğindeki Türklerin bağımsızlıklarına kavuşturulabileceğini ve bir gün onlarla birleşebileceklerini umut ediyorlardı. Almanya bu çevrelerle el altından ilişki kurarak bu umudu desteklemekteydi. Bu amaçla hükümette ve orduda, Almanlarla işbirliği yapılması gerektiği yönünde birtakım düşünceler gelişmişti (Oran, 1969:264-265; Berkes, 1997:195). 1941-1943 yılları arasındaki dönem, Türkiye'de yoğun bir Alman propagandasının yürütüldüğü ve Pan-Türkçülük faaliyetlerinin iki ülke arasında önemli bir diplomatik konu haline geldiği bir dönem olmuştur. Uluslararası siyaset ve savaş şartları, Türkiye'nin iç siyasetini şekillendirmiş, Türkçü/Turancı akımların yükselişine zemin hazırlamıştır. Alman propaganda baskısı, Türk yetkililerin, Türkçü/Turancı hareketlere olumlu yaklaşmasına sebep olmuştur. Hükümet ise karşı karşıya kaldığı bu durumu dış siyasetteki dengeleri göz önünde bulundurarak, kontrol altında tutmayı tercih etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında milliyetçi fikirleriyle siyasi ve toplumsal alanda etkili olan Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ağaoğlu Ahmet gibi Türkçü entelektüellerin ölümü ve 1931'de Türk Ocağının da kapatılmasıyla bu alanda önemli bir fikri boşluk oluşmuştur. 1941 yılına gelindiğinde yaşanan siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak bu fikri boşluğu dolduracak bazı isimler ve yayınlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Türk-Alman ilişkilerinde yaşanan her türlü gelişme, ülke içerisindeki Türkçü/Turancı çevrelere ve yayınlarına yansımakta gecikmemiştir. Bu yayınlara yansıyan bir başka konu da Sovyetlere ve onun siyasi ideolojisi olan komünizme karşı besledikleri öfke ve düşmanlıktır. Bu dönem Türkçü/Turancı kesimin komünizm karşıtlığı, kaynağını geçmişe dayanan Rus düşmanlığından alan, tarihi bir düşmanlığın farklı bir biçimde yansımaları olmuştur. Tarihi temelleri olan bu Rus karşıtlığının birtakım gerekçeleri bulunmaktadır. Bu gerekçeler; bir gün kurulması arzu edilen büyük Turan ülkesine ait Türk coğrafyasının ve Türk halklarının Rus esareti altında olması, Türkçülüğün ortaya çıktığı XIX. yüzyılda Osmanlı'nın en fazla savaştığı ve Panslavizm politikaları sebebiyle Balkan topraklarının kaybedilmesine sebep olan ülkenin Rusya olması dolayısıyla Rusya'nın baş düşman haline gelmesi, son olarak Rus baskısından kaçıp Türkiye'ye gelen Türk, Azererbaycanlı, Tatar entelektüellerin Rus karşıtlığını alevlendirmesi gibi

sebepler bir araya geldiğinde geçmişten gelen klasik Rus düşmanlığının komünizm düşmanlığı olarak yeniden biçim kazanmasına yol açmıştır (Koca, 2021:61).

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte Türk-Sovyet ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. 1945 yılında Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Türkiye’nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper’i dışişlerine davet edip, Rus hükümeti adına kendisine bir nota vermiştir (Roberts, 2016:108; Sander, 2004:252). Bu notada 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Muahedesi kastederek anlaşmanın tek taraflı olarak feshedildiğini bildirmiştir. Sovyetler, 7 Haziran 1945 tarihinde Bakan M. Molotov aracılığıyla S. Sarper’e üç maddelik ikinci bir nota daha vermiştir (Toker, 1971:25). Bu notada Kars ve Ardahan’ın Sovyetlere bırakılması, Türk Boğazlarından Sovyetlere üsler verilmesi, 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin tadili ve ilgili devletlerin katılacağı bir konferansın tespiti olarak tanımlanmıştır. Dışişleri Bakanlığınca yayımlanmış olan Sarper’in, 7 Haziran günü Molotov’la yaptığı görüşmeye ait telgrafında, Molotov’un dördüncü bir madde hakkında bir imada bulunduğu telgrafın neşredilmemiş kısmında yer almıştır. Bu kapsamda Türk siyasi rejiminin Romanya ve Bulgaristan gibi yeniden yön alabilmesini sağlayabilecek şekilde değişmesini yani komünizme doğru evrilmesinin istendiği anlaşıyordu¹ (Gürün, 1983:152). Sovyetlerin savaş sonrası kendi kutbunu oluşturmaya başlaması ve Türk-Sovyet hükümetleri arasında yaşanan gerginliklerin bir sonucu olarak Türkiye, bu dönemden itibaren Sovyetleri ve komünizmi birinci derecede askerî ve siyasi tehdit olarak algılamaya başlamıştır (Koca, 2021:189).

1. Türkiye’de Savaş Sonrası İdeolojik Tansiyonun Yükselmesi

Türkiye’nin Sovyet tehdidinden kurtulmak için ABD ile müttefik olmasının ardından ülkede başta hükümet olmak üzere siyasi, sosyal ve askerî tüm kurum ve kuruluşlar komünist ideolojiyle arasına mesafe koymuştur. Hükümet bu kritik süreçte komünist rejim tehlikesine karşı birtakım tedbirler almayı kendince uygun görmüştür. Sol akımlara karşı alınacak ilk tedbir, Türk Ceza Kanunu’nun 141. ve 142. maddelerini değiştirerek bu gibi faaliyetler için öngörülen cezaları artırmak olmuştur. 4 Aralık 1945’te başta Tan Gazetesi olmak üzere sol görüşlü yayınlar aleyhinde gösterilerin yapılması, ardından bu yayınlara ait tesislerin tahrip edilmesi, ülkedeki komünizm karşıtlığının toplumsal bir yansıması olmuş, Sovyetlere karşı tepkinin artmasına neden olan bu olay, ileriki yıllarda sola karşı izlenecek tutumu da şimdiden ortaya koymuştur. 1940 ve 1950’li yıllarda yaşanan 1946 tevkifatı, 1948 Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (DTCF) olayları, Köy Enstitülerinin kapatılması, 1951 komünist tevkifatı ve 6-7 Eylül Olayları, tüm bu komünizm karşıtı tutumun siyasi ve sosyal bir yansıması olmuştur. Komünizm karşıtlığını dışa yansıtan açıklamalar, komünistlere karşı yapılan tutuklamalar, sendikalara ve sol görüşteki siyasi partilere karşı gösterilen sert tutum, Soğuk Savaş döneminde komünizme karşı iktidarın bakışını yansıtan komünizm karşıtı faaliyetlere verilecek örneklerdir. Ülkede sol düşünceye hareket sahası bırakmamak CHP’den sonra DP’nin de temel politikası olmuştur. 1945’ten itibaren önce CHP, daha sonra da DP hükümeti sola karşı baskıcı bir siyaset takip etmişlerdir. Türkiye, Soğuk Savaş sürecinde, sola sempati duyan herkesi komünist, işbirlikçi ve vatan haini olarak görmüştür (Ahmad, 2010:52). 1950 yılından önce CHP, muhalifleri komünist olmakla suçlarken, 1950’den sonra DP iktidarı, kendisine karşı olan her muhalif hareketi gizli komünist faaliyet olarak kabul etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında sol karşıtlığının tüm kesimlerin ortak tavrı şeklinde ortaya çıkmasında Soğuk Savaş dönemi koşullarının, tarihi Rus düşmanlığının, savaş sonrası Sovyet taleplerinin ve ABD’nin yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin etkisi yadsınamaz.

Savaş sonrası yaşanan tüm bu gelişmeler ülkedeki siyasi ve sosyal değişimin birer yansıması olmuştur. Savaş yıllarından itibaren ülkenin içinde bulunduğu siyasi koşullara göre şekillenen bu değişimin, büyük bir hızla yaşandığı ve dışarıdan da açıkça gözlemlendiği kurumların başında üniversiteler gelmekteydi. Özellikle Ankara Üniversitesi’ne bağlı DTCF ekseninde gelişen bir dizi olay uzunca bir süre ülke gündemini meşgul etmiştir. Fakültekteki öğretim üyelerinin komünistlikle yargılandığı ve öğrencilerin de hocalar için lehte veya aleyhte gösteriler yaparak

dâhil olduğu bu olaylar üniversitelerde komünizm karşıtlığının ilk defa eyleme dönüşmesi hadisesidir. Öğretim üyelerinin üniversiteden tasfiyesi her ne kadar 1948 yılında gerçekleşmişse de olayların başlaması çok daha eskilere dayanır. Behice Boran, Niyazi Berkes, Mediha Berkes ve Muzaffer Şerif Başoğlu gibi 1930'larda ABD'de eğitim gören ve eğitimleri süresince sol bir dünya görüşünü benimseyen bilim adamlarının ülkeye dönüp 1939'da DTCF'de çalışmaya başlamalarıyla birlikte fakültede ideolojik çekişmeler baş göstermiştir. Fakültede yarı ideolojik yarı kişisel ilk gruplaşma belirtisi Felsefe Enstitüsü Müdürü Profesör Olivier Lacombe'nin 15.06.1942 tarihli raporuyla ortaya çıkmıştır. Lacombe'a göre Sosyoloji ve Psikoloji bölümü hocalarının Felsefe bölümü hocalarıyla birlikte çalışma istekleri yoktur. Kastedilen Felsefe hocaları Necati Akder ve Hamdi Atademir, Sosyoloji ve Psikoloji hocaları ise Behice Boran, Niyazi Berkes ve Muzaffer Başoğlu'dur (Çetik, 1998:9).

II. Dünya Savaşı'nın Almanlar aleyhine sonuçlanacağı anlaşılınca savaş süresince müsamaha gösterilen aşırı milliyetçi unsurlar hedef haline gelmiştir. Bu da Türkiye'deki bu unsurların eskisi gibi rahat hareket edemeyecekleri anlamına geliyordu. Hükümet de savaşın sonuna kadar bu unsurları çeşitli şekillerde sıkıştırarak ve onların faaliyetlerini engelleyecek tedbirler alacaktır. Savaş sonrası Sovyetlerle yaşanan gerginlik dolayısıyla komünistler de buna benzer bir baskıya maruz kalacaklardır. 1944 yılında Nihal Atsız'ın Başbakan Şükrü Saracoğlu'na yazdığı ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i komünistleri korumakla itham ettiği mektuplar tüm gözleri o dönem ırkçı olarak tabir edilen bu grupların üzerine yöneltmiştir.² Ardından Sabahattin Ali ve N. Atsız arasında başlayan dava ve bu davayı protesto etmek üzere tertiplenen 3 Mayıs 1944 tarihli gösteriler bu aşırı milliyetçi unsurlara yönelik bir operasyonun fitilini ateşlemiştir. Diğer taraftan 1944 yılında İstanbul'da İlerici Gençlik Birliğine ve TKP'ye yönelik tutuklamalara başlanır. Ankara'da ise 2 Nolu Askerî Mahkeme tarafından başlatılan komünist tahkikatı neticesinde bazı DTCF öğrencileri ve Doçent Muzaffer Başoğlu 16.03.1944 tarihinde tutuklanır. Bu tutuklamalardan birkaç ay önce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okuldaki siyasi ikiliği araştırmak üzere bir tahkikat başlatılır. Tahkikat sonucunda bakanlık müfettişlerinin hazırladığı raporda komünistlikle damgalamayı uygun görmedikleri B. Boran, N. Berkes, M. Başoğlu ve Pertev Naili Boratav'ın fakülte içi ve dışındaki yayın çalışmaları ve öğrencilerle olan temaslarının yakından takip edilmesi önerilir. Yine bu yıl içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı, personelinin siyasi davalarda yargılanmaları dolayısıyla 04.04.1944 tarih ve 70/79 sayılı genelgeyi yayımlayarak personelin siyasetle uğraşmalarının yasak olduğunu hatırlatır (Çetik, 1998:13). Genelgenin yayımlanmasının ardından Boran, Berkes ve Boratav'ın da dâhil olduğu DTCF'nin öğretim üyeleri bu genelgeyi referans göstererek Anayasa ve parti prensiplerine bağlılıklarını gösteren bir bildiri yayımlarlar.

Milli Eğitim Bakanlığı, personelinin sadece siyasi meselelerle alakadar olmasından değil aynı zamanda onların yayın faaliyetlerinden de rahatsızlık duyuyordu. Zira bu bahsi geçen öğretim üyelerinin üniversite dışında devam eden yoğun bir yayın hayatları da vardı. Her ne kadar komünizm propagandası yapan yayınlar olmasa da öğretim üyelerinin bilim ve edebiyat temalı bu dergilerdeki yazılarında sık sık Marx ve Lenin'den alıntılar yapmaları, yönetim sistemine ve faşizme yönelik eleştirilerde bulunmaları dergiyi dönemin önemli sol dergileri arasına katarak gündeme taşıdı (Oran, 1969:263). Ancak savaş yılları olması dolayısıyla siyasi iktidar bu dergi meselesinin üzerine pek fazla eğilmedi. DTCF öğretim üyelerinin çıkardığı ilk dergi aylık yayınlanan "Yurt ve Dünya" dergisidir. Derginin 21. sayıya kadar sahibi ve neşriyat müdürü Behice Boran'dır. Bu sayıdan itibaren dergiden çekilen Boran'ın yerine imtiyaz sahibi P. N. Boratav, neşriyat müdürü ise Adnan Cemgil olmuştur. P.N. Boratav, A. Cemgil, M. Ş. Başoğlu ve Berkesler dışında yerli ve yabancı pek çok şair ve yazar bu dergi için yazılar yazmışlardır. Kasım 1942'de dergiden ayrılan B. Boran, birkaç ay sonra Mayıs 1943'te "Adımlar" adıyla aylık yayınlanan yeni bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Adımlar dergisi için "Kanımca daha tutarlı ve belirgin bir ideolojik çizgideydi." ifadesini kullanan Boran'ın yayıncılıktaki en önemli destekçisi ve ideolojik paydaşı Muzaffer Şerif Başoğlu olmuştur. Boran ve Başoğlu'nun dışında Hilmi Ziya

Ülken, Bekir Sıtkı Kunt, Orhan Kemal, Niyazi Ağırnaslı, Nurullah Ataç ve Sabahattin Ali gibi tanınmış yerli ve yabancı geniş bir yazar kadrosu bulunuyordu. Hüseyin Nihal Atsız’ın başını çektiği aşırı milliyetçi unsurların üzerinde oluşturduğu baskıya dayanamayan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, fakülte genel kurulunda B. Boran, P.N. Boratav, M. Başoğlu ve N. Berkes’e bu dergileri kapatma konusunda ihtarda bulunur. Bakan Yücel, 15 Mayıs 1944 tarih ve 4/2405 sayılı yazıyla bu iki derginin de kapatılmasını teklif eder. Bakanlar kurulunun 16 Mayıs 1944 tarih ve 3/824 sayılı kararnamesiyle Matbuat Kanunu’nun 50. maddesi³ gerekçe gösterilerek “Yurt ve Dünya” ve “Adımlar” dergileri resmen kapatılır (Çetik, 1998:14).

2. DTCF’de Gerginlik ve Öğretim Üyelerinin Tasfiyesi

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra Batı’nın siyasi sistemlerine entegre olmaya çalışan Türkiye’de yeniden birçok partili hayat süreci başlamıştır. Çiftçi Topraklandırma Kanunu sonrası CHP içerisinde yaşanan ayrılık dolayısıyla Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü tarafından verilen “Dörtlü Takrir” yeni bir partinin kurulması için atılmış ilk adım olmuştur. Bu teşebbüsün başarılı olma ihtimali oldukça yüksektir. Zira bu hareket Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından da desteklenmektedir. Yeni bir parti kurulması fikri ülkedeki sol entelektüel camiyayı da heyecanlandırarak harekete geçirmiştir. Kısa bir süre içinde CHP’nin karşısında siyaset, akademi, basın, sanat ve edebiyat gibi farklı grupların bir arada olduğu güçlü bir muhalefet hareketi oluşmuştur. Demokrat Parti adıyla kurulan bu yeni partiye katılan isimler arasında B. Boran, P.N. Boratav, A. Cemgil ve Berkesler de vardır. Her zaman bu isimlerle ortak hareket eden ve aynı görüşü paylaştıkları bilinen Muzaffer Şerif Başoğlu 1945 yılı başında ABD’den aldığı davet üzerine ülkeden ayrılarak bu siyasi yapılanma içerisinde yer almaz. Bayar ve arkadaşları sol ve sola yakın isimlerle iyi bir başlangıç yapmışlardı ve bunun hemen ardından düşüncelerini halka aktaracakları bir dergi fikri oluştu. Basım yayın işlerinin Serteller tarafından yürütüleceği C. Bayar, A. Menderes, R. Koraltan, F. Köprülü, B. Boran, P.N. Boratav, A. Cemgil ve Berkesler’in yazı vermeyi taahhüt ettiği “Görüşler” adlı dergi Aralık 1945’de yayın hayatına başlar. Ancak başlarda dergiye gösterilen ilgi daha sonra yerini büyük bir tepkiye bırakır. Bayar ve Aras dergiye yazı vereceklerini söylemişlerse de daha sonra bunu inkâr ederek dergiye alakalarının olmadığını açıklarlar. Böylece dergide yazı yazacağı bilinen sol görüşlü isimler büyük bir anti-komünist cephe karşısında yalnız kalırlar. Birkaç gün sonra da Tan Gazetesi olayları patlak verir. Hüseyin Cahit Yalçın gibi basında ve siyasette etkili olan isimlerin komünizm karşıtlığını körükleyen yazıları dolayısıyla 4 Aralık 1945 tarihinde bir araya gelen milliyetçi ve muhafazakâr üniversite öğrencileri ve onlara katılan şehir ahalisi komünizm karşıtı sloganlar atarak önce Tan Gazetesinin yönetim bölümünü ve matbaa kısmını tahrip etmişlerdir. (Topuz, 1973:168; Erer, 1965:162). Ardından sol eğilimli yayınlar satan ABC Kitabevi ve Berrak Kitabevini tahrip eden grup, buradan Beyoğlu semtine geçerek önce Görüşler dergisine ardından da Yeni Dünya ve La Turquie gazetelerine saldırılarda bulunmuşlardır (Kabacalı, 2007:96). Yaşanan bu olaylar neticesinde hükümet İstanbul’da sıkıyönetim ilan etmiş Serteller ve birkaç arkadaşı komünizm propagandası yapmakla suçlanıp haklarında dava açılmıştır.

Ülke genelinde büyük yankı uyandıran ve adeta bir komünist avı başlatan bu toplumsal hadisenin üniversitelere yansması da fazla uzun sürmemiş, Görüşler dergisinin kapağında isimleri bulunan DTCFli öğretim üyelerinden B. Boran, P. N. Boratav ve Berkes’ler hakkında önce üniversite ardından da Bakanlık harekete geçmiştir. DTCF Dekanı Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğü’ne 13 Aralık 1945 gün ve 2258 sayılı şu yazıyı yazar: *İstanbul’da yayınlanan ve haftalık siyasi mecmua olduğunu ilk sahifesinde açıklayan bir derginin kapağında yazı yardımı vadedenler başlığı altında fakültemizden Doçent Behice Boran, Doçent Pertev Boratav, Doçent Niyazi Berkes ve İlmi Yardımcı Mediha Berkes’in isimleri görülmüştür. Politik eğilimi, ilmi düşünceyle uzlaşma kabul etmeyecek karakterde olan bu dergiye Behice Boran ile Pertev Boratav’ın ihtisaslarıyla ilgili de olsa yazı göndermelerini, Behice Boran’ın yayınlamasını, Niyazi Berkes’in yazı vadetmesini, ilmi yardımcı Mediha*

Berkes'in yazı vadedmiş olduğunu söylemesine rağmen mecmuayı gördükten sonra kendi hakkındaki ibareyi yayınlamamasını akademik kariyer düşünce ve çalışmalarına aykırı gördüğümü ve yukarıda adı geçenlerin bu hareketleriyle fakülte içindeki durumlarının göz önüne alınması gerektiğini saygılarımla arz ederim (Koca, 2021:73). Dekan Karal'ın gönderdiği bu yazının bir ay öncesinde de Yüksek Öğretim Genel Müdürü Necmettin Halil Onan'ın dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel'e yazdığı 14 Temmuz 1945 gün ve 4/6141 sayılı yazısında P. N. Boratav, B. Boran, N. Berkes ve eşi M. Berkes'in fakültede kalmamaları gerektiğini bildirmiştir. Bakan Hasan Âli Yücel, bu üç doçent ve bir asistanı Bakanlık emrine alan encümen kararını 15.12.1945 günü onaylamıştır. Bakanlık emrine alınan öğretim üyeleri Danıştay'a başvurmuş, Danıştay Beşinci Dairesi, B. Boran, P. N. Boratav, Niyazi ve Mediha Berkes'ler ile ilgili kararları 26 Mart 1946 tarihinde oy birliği ile iptal etmiştir (Mumcu, 1994:100). Dava sonunda bu isimler tekrar görevlerine dönmüşlerdir. Fakat bu meselenin burada kapanmadığı ilerleyen günlerde daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

1946 komünist tevkifatıyla birlikte üniversitelere ve köy enstitülerine komünistlerin sızdığı ve buraları ele geçirdikleri yönündeki birtakım iddialar sağcı grupları oldukça huzursuz etmişti. Bu komünizm iddialarını, okullardaki her türlü sol faaliyetin tasfiyesini hedef alan bir kampanya takip etti. Bütün çekişme ve tartışmalar Ankara Üniversitesi'ne mensup bu dört üye etrafında cereyan ediyordu (Karpas, 2010:452). CHP ve DP arasındaki siyasi tartışmalarda bu öğretim üyelerinin isimleri yeniden gündeme gelecek fakat bu kez her iki partinin de ortak hedefi olacaklardır. Komünizm meselesinin meclis gündemine taşınması ise şu şekilde gerçekleşir. Giresun Milletvekili Ahmet Ulus, komünist tahriklerinden dolayı Sıkıyönetim Komutanlığınca yapılan soruşturma hakkında yanıtlanmak üzere, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'e bir soru önergesi vermiş, Sökmensüer de ülkedeki komünist hareketlerin gelişimini 1919'dan itibaren geniş bir şekilde ele almış ve bu hareketleri tüm tafsilatıyla açıklamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1947: s. 66-76). İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in TBMM'de 29 Ocak 1947 tarihinde yaptığı bu konuşmada 1944 yılında kapatılan Yurt ve Dünya ile Adımlar dergisinin komünist yayın organları olduğunu ileri sürmüştür (TBMM Zabıt Ceridesi, 1947:70). Bu konuşma öğretim üyelerinin aleyhindeki pek çok suçlamaya dayanak olur. Böylece DTCF'deki öğretim üyeleri bir kez daha ülke gündemine gelirler.

Bakanın bu söylediklerinden etkilenen sağ görüşlü 67 kişilik bir öğrenci gurubu, Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıklarına verdikleri *İçişleri Bakanımız Şükrü Sökmensüer'in belirttikleri gibi iki Marksist mecmua olan Yurt ve Dünya ve Adımlar'ın sayıları karıştırıldığı zaman onları çıkaran kimselerin maalesef kürsülerinden bugün hâlâ gençliğe içimiz sızlayarak söylemek mecburiyeti duyuyoruz. Kökü hariçte olan ve memleketimizi yabancı ellere teslim edecek bu idealin peşinde koşan kimselerin faaliyetlerine kısa bir zamanda son verilmesini saygılarla rica ederiz.* şeklindeki dilekçede bakanlardan bahsi geçen bu öğretim üyelerinin üniversiteden çıkarılmalarını talep ettiler (Mumcu, 1994:101). Türkçü/Turancı çevrelerin etkisinde olan bu gençler Ankara'da çıkan ve milliyetçi yayıncılığıyla bilinen Bayrak gazetesinde "Kızıl zehirlerini hala bu kürsülerden akıtmayı sürdürecekler mi?" şeklinde atılan manşetlerle DTCF'nin sol görüşlü öğretim üyelerine saldırırlar. Milli Eğitim Bakanı'nın kimi sol görüşlü profesörleri koruduğundan ve solcu yayınlara göz yumduğundan da söz edilmektedir (Kabacalı, 2007:103). Bunun üzerine sol eğilimli 108 öğrenci milliyetçi gençlerin bu hareketini Mediha Berkes'in imtiyaz sahibi olduğu 24 Saat gazetesinde yayınlanan ve "kimsenin telkiniyle zehirlenmeyeceklerini söyleyen" bir mektupla protesto ederler (Çetik, 1998:20). Böylece öğrenciler, öğretim üyeleri ve siyasi iktidar üçgeninde tansiyon giderek yükselmeye başlamıştır.

Halk Edebiyatı Profesörü Pertev Naili Boratav'ın katılımıyla 5 Mart 1947 tarihinde DTCF'de folklor konulu bir konferans düzenlenmiştir. Sağ görüşlü iki bin civarında öğrenci bu yaşanan olaylardan dolayı Boratav'ı protesto etmek üzere konferans salonunu doldurmuştur. Hukuk ve Ziraat Fakülteleri öğrencilerinin çoğunlukta olduğu bu gruptan Selahattin Ertürk adlı bir öğrenci kürsüye çıkmış ve konuşmaya başlamıştır: *Kendisini beklediğimiz kalpsiz bilgin hala ortada yok*

Memleketin dört yanını saran kızıl ateşi düşünmeden onların fikirlerini savunanların burada yeri yoktur. 108 imzalı mektuba gelince bu ne idiği belirsiz kimseler tarafından yazılmıştır. Onlara 108 imzayla değil, bir tek milliyetçi ruhla cevap vermek yeter. Yalnız dış düşmanlarla değil içimizdeki sinsi düşmanlarla da mücadele edeceğiz (Kabacalı, 2007:104). Bu konuşma sırasında öğrenciler salonu boşaltmaya başlarlar. Salondakilerin bağışmaları ve sonrasında karşıt gruplar arasında başlayan arbede dolayısıyla Boratav'ın konferansa devam edememesi üzerine Rektör Şevket Aziz Kansu konferansı ertelediğini açıklar (Çetik, 1998:20). Ertesi gün sağcı öğrenciler aynı salonda tekrar toplamış ve rektörlükten isteklerini açıklamışlardır. Grup, konferansların kaldırılmamasını, yalnızca mukaddesat karşıtı olanlara bu etkinliğin yasaklanmasını, üniversiteden solcu hoca ve öğrencilerin kovulmasını ve üniversite bünyesindeki Yurt ve Dünya ve Adımlar gibi tüm sol yayınların toplatılmasını ve bu yayınları çıkaranların tutuklanmalarını istemektedirler (Kabacalı, 2007:104). Rektör Kansu ve emniyet amirinin yatıştırıcı konuşmaları sonrası sakinleşen grup okuldan çıkarak Ulus yönüne doğru yürür, aynı zamanda Marko Paşa dergisi ve 24 Saat gazetesinin nüshalarını yırtarak protesto ederler. Bu olayları çıkaran grup 2 Nisan 1947'de Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliğini kurmuştur. Birlik, amacını bütün Türkiye yüksek tahsil gençliğinin milli meselelerde müşterek hareketlerini sağlamak, yaklaşma ve kaynaşmayı temin etmek şeklinde açıklamıştır. Üniversite öğrencilerinin kurduğu bu Yüksek Tahsil Talebe Birliği komünizm karşısında oluşturulmuş ilk öğrenci örgütlenmesi olarak değerlendirilebilir.

Ankara Üniversitesi Senatosu, sol görüşlü olmakla itham edilen bu öğretim üyelerinin durumlarını görüşmek üzere toplanmıştır. Fakat bu toplantıdan nihai bir karar çıkmayınca konunun İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerin oluşturduğu ortak bir senatoda görüşülmesine karar verilir. Senatonun verdiği karar hocaların görevlerine devam etmeleri yönünde olur. Bu karar, İstanbul'dan gelen öğretim görevlilerinin oy çokluğuyla alınır (Darendelioğlu, 1973:293). Fakülte yönetimi, üniversite senatosundan istediği sonucu elde edemeyince yasama yolu ile öğretim görevlilerinin üniversiteden uzaklaştırma fikri önem kazanır. Fakülte yönetimi ve Milli Eğitim Bakanlığı öğretim görevlilerinin üniversiteden uzaklaştırılmaları konusunda kesin kararlıdır. Bu arada fakülte yönetim kurulu öğretim üyelerinin derslere girmelerini engeller. 27 Nisan 1948'de Rektör Şevket Aziz Kansu istifa eder ve yerine Enver Ziya Karal rektör olarak seçilir. Üniversiteyi rektör değişikliğine götüren süreç oldukça sert ve kontrolden çıkan öğrenci olaylarının sonrasında gerçekleşmiştir. 26 Aralık 1947'de sağ görüşlü öğrenciler Mehmet Akif Ersoy'u anma etkinliği için üniversite yönetiminden DTCF'nin konferans salonunu ısrarla talep ederler. Öğrenci temsilcileriyle görüşen Rektör Kansu, ertesi gün izinsiz bir öğrenci gösterisi olacağını bilgisini alır ve ilgili makamları haberdar eder. Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliği'nin öncülüğünde 27 Aralık'ta komünizm aleyhinde büyük bir gösteri düzenlenir (Mumcu, 1994:108; Çetik, 1998:24). Bu kez Cebeci çayırından Ulus meydanına yürüyen öğrencilerin arasına üniversite ile ilişkisi bulunmayan kimselerin de karışması dikkati çeker. "Üniversitede komünist hoca istemiyoruz, Kahrolsun komünizm" gibi sloganlarla yürüyen grup, Cebeci çayırına döndükten sonra yeniden yürüyüşe geçerek DTCF önüne gelir. Öğrencilerden bir grup içeriye dalıp rektörün odasına girerek rektöre, görevinden istifa ettiğine ilişkin bir yazıyı, zorla imzalatırlar (Tevetoğlu, 1967: 605). Polis ve jandarmanın müdahaleleri ve Vali İzzettin Çağpar'ın öğrencilerin dağılması yönündeki ısrarlarıyla grup Ulus yönüne doğru dağılır. Bu olaydan birkaç gün sonra 8 Ocak'ta Rektör Kansu istifa dilekçesini verir fakat aynı gün dilekçeyi geri çeker. Olaylar sonrası öğretim üyelerinin durumunu görüşmek üzere toplanan senato Boran, Boratav ve Berkes hakkında Üniversiteler Kanununun 46. Maddesinin d bendindeki "Üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezasının uygulanmasına prensip itibarıyla oy birliğiyle karar verilir." Böylelikle senatonun verdiği karar neticesinde bu üç öğretim üyesi Üniversite öğretim mesleğinden çıkartılır. Kararın tebliğ edildiği 13 Ocak günü Rektör Kansu da görevinden istifa eder ama bu istifa süreci 27 Nisan'a kadar devam eder. Öğretim üyeleri senatonun verdiği bu karara 22.01.1948 tarihinde itiraz için Danıştay'a başvurur. Danıştay II. Dairesi 30.01.1948 tarih ve 3813/279 sayılı kararıyla *yabancı ideolojileri yayarak Türk gençliğini zehirlemek suçlarının*

sanıklar tarafından işlendiğini gösterir ve son soruşturmanın açılmasına yeter kanıt bulunmadığı gerekçesiyle sanıklar hakkında men-i mahkeme kararı verir (Çetik, 1998:27). Böylece öğretim üyeleri üniversitedeki görevlerine geri dönerler.

Öğretim görevlilerinin tasfiyesi meselesi üniversitelerin mevcut kanun ve yönetmelikleri vasıtasıyla mümkün olmayınca bu kez meselenin yasama yoluyla halledilmesi konusu 3 Mayıs 1948 tarihinde meclis gündemine gelir. (TBMM Zabıt Ceridesi, 1948: 246-252) 5 Temmuz 1948 tarihinde Milli Eğitim Komisyonunun hazırladığı Ankara Üniversitesi Kuruluş ve Kadroları hakkında kanun tasarısı meclise sunulur. Raporla öğretim üyelerinin zararlı telkinler verdikleri ve yeni öğretim üyelerine yer sağlamak gerekçeleriyle *halen bu derslere tahsis edilmiş olan kadroların ve bu kadrolarla yapılmakta olan hizmetlerin kaldırılmasına* karar verilir (Sertel, 1987:364). Bakanlık sözcüsü Suut Kemal Yetgin'in *Milli Eğitim Komisyonumuz hükümet tasarısına iki madde ilâve etmekle ve bazı öğretim üyelerine ait kadroları kaldırmakla Büyük Meclisin türlü vesilelerle izhar ettiği derin hassasiyete tercüman olduğuna kanidir. Çünkü uzun zamandır tedavi edilemez müzmin bir hastalık halinde sürüp giden bu meseleyi halledecek başka çare yoktu. Komisyon bu değişikliği yaparken üniversite muhitinin bu durumdan kurtulduktan sonra huzur içinde ilmi ve milli ödevlerini yapmaya devam edeceği muhakkaktır*, sözleriyle Bakanlığın bu meseleye bakışını açıkça ifade etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1948:753-775). 12 Temmuz 1948'de yasanın yürürlüğe girmesinden itibaren Boran, Boratav ve Berkes açığa alınır. Üç öğretim üyesi 1948 Haziran'ında Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmaya başlarlar (Darendelioğlu, 1973:294-295). 10 Şubat 1950 tarihinde, mahkeme, sol görüşlü öğretim üyelerinden Boran ile Berkes'in üçer ay hapsine ve memuriyetten mahrumiyetlerine, Boratav'ın ise Türklük ve milliyetçilik aleyhinde bulunduğu iddiaları delillerle tespit edilemediği için beraatına, temyiz yolu açık olmak üzere karar verilmiştir (Darendelioğlu, 1973:308). Böylece 1939 yılında fakülte içerisindeki ideolojik çekişmelerle başlayıp zamanla öğrenci, üniversite ve siyasi iktidar üçgeninde gerilimi giderek artan zaman zaman sokak eylemlerine dönüşen DTCF olayları nihayet 1948 yılında hükümetin yasada yaptığı değişiklik sonrası öğretim üyelerinin tasfiye edilmesiyle son bulmuştur.

Sonuç

ABD'deki eğitim dönemlerinde sol ideolojiyi tanıyıp benimseyen bu öğretim üyeleri, Türkiye'ye döndüklerinde de bu ideolojinin savunuculuğuna devam etmişlerdir. Fakat 1940'lı yılların siyasi ortamı göz önüne alındığında bu düşüncenin siyasi ve sosyal hayatta kabul görmesi pek mümkün değildi. Sovyet tehditleri karşısında güvenli bir liman arayan Türkiye, Batı Bloğunun lider ülkesi ABD ile bir ittifak içerisine girmiş ve komünizm tehlikesine karşı başlattığı ideolojik savaşta onun yanında yer almıştır. Bu ittifakla birlikte Türkiye'de komünizmle mücadele daha sistematik bir hal almıştır. Hükümet komünizm tehlikesini göz önünde bulundurarak Anayasanın 141 ve 142. maddelerini yeniden düzenlemiş, Basın Yayın Müdürlüğü başta gazete ve dergiler olmak üzere tüm basılı neşriyatı sıkı bir denetime almış, öğretmen ve öğrencileriyle komünist sayısının en fazla olduğu Millî Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere pek çok bakanlık da bu komünist tehlikeye karşı tedbir almayı gerekli görmüştür.

1948 yılı DTCF olayları da tıpkı İstanbul'da yaşanan 1945 Tan olayları gibi kişi ve kurumlar üzerinden komünizmin hedef alındığı birbirini takip eden bir olaylar dizisidir. Bu dönem iktidarda bulunan devletin kurucu unsurları, ülkedeki milliyetçi unsurlarla Rus ve komünizm düşmanlığının ortak paydasında birleşmişlerdir. Anayasada yapılan birtakım değişikliklerle hükümetin komünizmi siyasetin dışında tutma çabası da kısmen başarılı olmuştur. Fakat gerek basın gerekse entelektüel camiada halen komünizm konusunda önemli işler yapıyordu. Sovyetler ve komünizm düşmanlığıyla yeni bir form kazanan milliyetçi çevrelerin ve hükümetin saldırgan tavırlarına, karşı durmaya çalışan sol eğilimli basın ve entelektüel çevrenin etkisizleştirilmesi konusunda zaman zaman baskı ve şiddet yoluna gidilmiştir. Tan olayları ve DTCF olayları bu durumun en bariz örnekleri olmuştur. Esasen kendilerine yöneltilen suçların

hiçbiri iddiadan öteye gitmeyen ve mahkeme tarafından suç unsuruna rastlanamayarak beraat ettirilen öğretim üyeleri, dönemin siyasi atmosferi dolayısıyla kamuoyu nezdinde suçlu olarak algılanmıştır. Siyasi iktidar, gerek bu öğretim üyelerinin hukuki direnişlerini kırmak gerekse komünist çevrelere bir gözdağı vererek bu gibi faaliyetlere asla müsaade etmeyeceğini göstermek maksadıyla meclisten geçirdiği bir kanun tasarısıyla bu üç öğretim üyesini açığa almıştır. Böylelikle 1939'da fakültede göreve başlamalarından hemen sonra başlayan ve kısa sürede öğrenciler, üniversite yönetimi ve hükümeti de içine çeken bu ideolojik temelli olaylar öğretim üyelerinin 1948'de açığa alınmaları ve 1950'de yargılanmalarıyla birlikte toplam on bir yıllık bir sürecin ardından son bulmuştur.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Baskın, B. (2009). *Türk Dış Politikası I*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berkes, N. (1997). *Unutulan Yıllar*. R. Sezer (Haz.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çetık, M. (1998). *Üniversitede Cadı Kazanı 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Darendelioğlu, İ. (1973). *Türkiye'de Komünist Hareketler*. İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- Erer, T. (1965). *Basında Kavgalar*. İstanbul: Rek-tur Kitap.
- Ertekin, O. (2008). Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4 Milliyetçilik. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.). *Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers Vol. VIII, The Near East and Africa (1969). *The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State*. Document No: 11811945, Washington: United States Government Printing Office, 2742.
- Gürün, K. (1983). *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 531.
- Kabacalı, A. (2007). *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Karpat, K. H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koca, M. (2001). *Kavgalı Yıllar İki Darbe Arası Türkiye'de Milliyetçilik, Anti-Komünizm ve 1968 Olayları*. İstanbul: Sonçağ Yayınları.
- Mumcu, U. (1994). *40'ların Cadı Kazanı*. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Oran, B. (1969). İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de Siyasal Hayat ve Sağ-Sol Akımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIV, 227-277.
- Roberts, G. (2016). *Molotov: Stalin's Cold Warrior*. Virginia: Potomac Books.
- Sander, O. (2004). *Siyasi Tarih*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sertel, S. (1945). *Zincirli Hürriyet, Görüşler Dergisi*. İstanbul: Tan Matbaası, 6-7.
- Sertel, S. (1987). *Roman Gibi*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Sertel, Z. (1945). Haftanın Görüşleri. *Görüşler Dergisi*, İstanbul: Tan Matbaası, 2.
- Matbuat Kanunu. *Resmî Gazete* (08 Ağustos 1931, Sayı: 1867).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1867.pdf>
- TBMM Zabıt Ceridesi, 8. Dönem 2. Yasama Yılı, 37. İçtima, Cilt: 4.
- TBMM Zabıt Ceridesi, 8. Dönem 2. Yasama Yılı, 37. İçtima, Cilt: 4.
- TBMM Zabıt Ceridesi, 8. Dönem 3. Yasama Yılı, 54. İçtima, Cilt: 11.
- TBMM Zabıt Ceridesi, 8. Dönem 3. Yasama Yılı, 82. İçtima, Cilt: 12.
- Tevetoğlu, F. (1967). *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Toker, M. (1971). *Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu*. Ankara: Akis Yayınları.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Turan, O. (1948). *Gafletten Uyanalım!* Ankara: Doğuş Matbaası.
- Turan, O. (1980). *Türkiye'de Komünizmin Kaynakları*. İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Yetkin, Ç. (2003). *Karşı Devrim 1945-1950*. İstanbul: Otopsi Yay.
- Zürcher, E. J. (2010). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Çev. Y. Saner Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.

¹ Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers Vol. VIII, The Near East and Africa (1969). "The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State" Document No: 11811945, Washington: United States Government Printing Office, 2742.

² Bu mektuplar daha sonra H. N. Atsız'ın çıkardığı Orkun adlı dergide yayınlanmıştır. Daha geniş bilgi için bkz. H. N. Atsız, "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup", Orkun, 20, 16 Şubat 1951, s. 10-12; H. N. Atsız, "Başvekil

Saraçoğlu Şükürü'ye İkinci Açık Mektup", *Orkun*, 22, 2 Mart 1951, s. 10-14; İlhan Bayar, *Vaktiyle Bir Atsız Varmış*, Kamer Yay., İstanbul 2017, s. 85-101.

³ "Madde 50 - Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararele gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18 inci madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan bir gazetenin mes'ulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz (*Matbuat Kanunu. Resmî Gazete* (08 Ağustos 1931, Sayı: 1867).